

LLIÇONS DE

LA HISTÒRIA

**PODEM APRENDRE
DEL PASSAT?**

EDGAR MORIN

TRADUCCIÓ DE NÚRIA PARÉS

Pòrtic

Edgar Morin

Lliçons de la història

Traducció de Núria Parés Sellarès

Pòrtic

Primera edició: octubre del 2025

Títol original: *Y a-t-il des leçons de l'Histoire?*

© Éditions Denoël, 2025

© de la traducció: Núria Parés Sellarès, 2025

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 978-84-9809-616-3

Dipòsit legal: B. 12.398-2025

Fotocomposició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autors i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar

o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través

del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

TAULA

<i>Introducció</i>	11
--------------------------	----

Primera lliçó

El resultat d'una acció pot ser contrari a la seva intenció original	13
---	----

Segona lliçó

No hi ha observació vàlida sense autoobservació	17
--	----

Tercera lliçó

Allò improbable pot succeir	23
-----------------------------------	----

Quarta lliçó

Les causes dels esdeveniments històrics sempre són múltiples i estan entrelaçades.....	27
---	----

Cinquena lliçó

Els mites tenen una gran influència en la història	33
---	----

Sisena lliçó

L'increïble destí de la Revolució Russa	47
---	----

Setena lliçó

La nació és un invent recent	53
------------------------------------	----

Vuitena lliçó

La racionalitat de la història sovint només és una racionalització posterior	59
---	----

Novena lliçó

Els destructors a vegades també són grans civilitzadors	65
--	----

Desena lliçó

Res és més humà i més inhumà que la guerra	69
---	----

Onzena lliçó

Un sol individu pot canviar el curs de la història mundial	73
---	----

TAULA

<i>Dotzena lliçó</i>	
Herois i sants.	83
<i>Tretzena lliçó</i>	
De l'entusiasme a la revolta només hi ha un pas	87
<i>Catorzena lliçó</i>	
La realitat històrica de la imaginació.	93
<i>Quinzena lliçó</i>	
El progrés material no va acompanyat de cap progrés moral	99
<i>Setzena lliçó</i>	
Les guerres són un concentrat d'imprevistos i determinismes.	107
<i>Les lliçons de la història</i>	115
<i>Nota biogràfica</i>	117

PRIMERA LLIÇÓ

*El resultat d'una acció pot ser contrari
a la seva intenció original*

Va ser Georges Lefebvre, el meu professor d'història de la Revolució Francesa a la Sorbona, qui em va ensenyar aquesta lliçó el meu primer any a la universitat, el 1940.

Per recuperar el poder perdut sota el regnat de Lluís XIV, durant el qual va ser sotmesa a vassallatge, l'aristocràcia va iniciar el procés que va conduir a la convocatòria dels Estats Generals per part de Lluís XVI, sota la pressió de grans dificultats econòmiques. Fins aleshores, aquesta assemblea dels tres ordres socials sempre havia estat partidària de la unió de la noblesa i el clergat, en detriment del tercer estat. Tanmateix, des de l'inici dels Estats Generals, el maig del 1789, els diputats del tercer estat van aconseguir que el vot es comptés per cap, i no per estament. Atès que els seus representants electes

eren els més nombrosos, el 17 de juny de 1789 el tercer estat es va constituir en Assemblée Nacional i la Revolució va poder començar.

D'aquesta manera, l'aristocràcia va perdre el poder que volia recuperar i Lluís XVI, per la seva banda, ho va perdre tot amb la reforma financera.

Em va impressionar descobrir, gràcies a Lefebvre, que el resultat d'una acció pot ser contrari a la intenció que l'ha provocat.

Aquesta idea va esdevenir fonamental per a mi; més tard en vaig dir «ecologia de l'acció», per indicar que el curs d'una acció també depèn del seu context o del seu entorn, i de les retroalimentacions que s'hi produeixen.

Aquesta lliçó és vàlida a nivell personal, polític, econòmic i militar. I, per descomptat, apareix il·lustrada moltes vegades al llarg de la història, des de les guerres mèdiques del segle v aC, en què l'enorme imperi Persa no va aconseguir sotmetre la petita ciutat d'Atenes, on llavors van poder florir la democràcia i la filosofia, fins al fracàs del pla de Hitler per conquerir l'Europa eslava.

SEGONA LLIÇÓ

*No hi ha observació vàlida
sense autoobservació*

A la universitat, també vaig assistir a les classes d'economia de Gaëtan Pirou i vaig llegir els textos ciclostilats de François Perroux a la facultat de Dret, els d'André Siegfried a Sciences Po i els de Maurice Halbwachs sobre sociologia a la Sorbona. Però recordo especialment una altra classe de Georges Lefebvre dedicada a les històries de la Revolució escrites al segle XIX i principis del XX.

El professor demostrava que els historiadors havien concebut la Revolució en funció dels problemes i les idees del seu temps. Per tant, la principal preocupació de François Guizot era la incapacitat de la Revolució per conduir a una monarquia constitucional. Jules Michelet, enemic de la monarquia i partidari de la revolució del 1848, va fer de la Revolució Francesa la primera història republicana amb el po-

ble com a heroi. Alphonse Aulard, durant la Tercera República parlamentària, es va centrar en els aspectes parlamentaris de la Revolució Francesa. Albert Mathiez, un socialista radical convertit en comunista, va elogiar la persona de Robespierre i el Comité de Salvació Pública.

Aquest principi es va continuar verificant després de la lliçó de Georges Lefebvre: amb la desestabilització, l'excomunista François Furet va rebutjar la història jacobina d'una Revolució, i va qüestionar-ne la necessitat històrica.

Per tant, en comptes de dominar la història des d'un tron supratemporal, cada historiador ha de ser considerat en el seu propi context històric. Aquesta lliçó va ser crucial per a mi, i és vàlida no només per a tots els historiadors, sinó també per als acadèmics, filòsofs, pensadors. Més tard vaig ampliar aquesta idea amb la fórmula: «No hi ha observació vàlida sense autoobservació». És a dir, que l'observador s'ha d'examinar i s'ha de situar a si mateix.

Les dues lliçons d'història que em va ensenyar Georges Lefebvre van ser inoblidables i inesborrables per a mi. Són dues lliçons de complexitat. Una mostra que qualsevol acció en un entorn no controlat o aleatori està subjecta a forces que poden desviar-la del seu objectiu; l'altra és que tot s'ha de

contextualitzar i considerar des d'una perspectiva històrica, incloent-hi el contextualitzador i l'historiador.

Aquest va ser el principal coneixement que vaig adquirir durant el meu any a la Sorbona, que va acabar quan, amenaçat per la Wehrmacht, vaig marxar de París cap a Tolosa.

TERCERA LLIÇÓ

Allò improbable pot succeir

A la Universitat de Tolosa, l'any 1941, vaig assistir a les classes impartides per un professor d'història antiga molt interessant: André Aymard. Durant les seves lliçons, vaig haver de meditar sobre la resistència d'Atenes a les invasions perses i després sobre l'ocupació d'Atenes per part de Felip de Macedònia.

El primer que em va impactar va ser l'increïble i improbable triomf d'Atenes, una petita ciutat grega, després de la invasió del gegantí imperi Persa, amb una primera victòria a Marató l'any 490 aC. Deu anys més tard, Atenes va tornar a triomfar durant la segona guerra mèdica, en una victòria naval final a Salamina, on la flota persa va ser destruïda.

Amb tota probabilitat, Atenes hauria d'haver estat absorbida, igual que les ciutats gregues de l'Àsia Menor, pel totpoderós i gegantí imperi Persa. Si Ate-

nes hagués estat derrotada, l'establiment de la democràcia i el floriment de la filosofia socràtica, platònica i aristotèlica, és a dir, les fonts de la cultura europea, no s'haurien produït cinquanta anys després. No vaig poder evitar pensar que, més que allò probable, havia succeït allò improbable.

L'any 339 aC, Felip de Macedònia va derrotar les ciutats gregues aliades i Atenes va caure sota el domini macedoni. Va ser a partir d'aquest desastre per a la democràcia grega que el seu fill Alexandre el Gran va poder, durant les seves conquestes, propagar la cultura hellenística per gran part d'Àsia i Egipte.

La filosofia grega es va difondre i es va estendre sobretot a Egipte (a Alexandria), Sicília i la Campània. Per tant, es pot afirmar que hi ha un doble aspecte de la caiguda d'Atenes: negatiu des del punt de vista democràtic, però positiu per a la difusió de la cultura grega.

Aquest va ser el meu primer gran descobriment de les ambivalències que sovint caracteritzen els grans esdeveniments històrics.